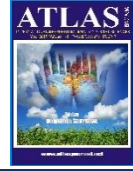

ATLAS INTERNATIONAL REFERRED JOURNAL ON SOCIAL SCIENCES

ISSN:2619-936X

Article Arrival Date: 17.05.2018

Published Date:27.07.2018

2018 / July

Vol 4, Issue:10

Pp:798-808

Disciplines: Areas of Social Studies Sciences (Economics and Administration, Tourism and Tourism Management, History, Culture, Religion, Psychology, Sociology, Fine Arts, Engineering, Architecture, Language, Literature, Educational Sciences, Pedagogy & Other Disciplines in Social Sciences)

İSPANYA'DA BİR MURÂBIT SULTANI: YUSUF B. TAŞFİN

A MURABIT SULTAN IN SPAIN: YUSUF IBN TASHFIN

Muhittin KAPANŞAHİN

Doç. Dr., Erciyes Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, mksahin@erciyes.edu.tr, Kayseri/Türkiye

ÖZET

Mağrib'de kurulan ve başşehri Merakeş olan Murabıtlar devleti, İslam kaynaklarında “Murabıtın” veya “Mülessimin” olarak isimlendirilirken, Avrupalılar, “Almoravides” demişlerdir. On birinci yüzyılın ilk yarısında Senhace Berberi Kabilesi reisi Yahya bin İbrahim'in Hac ibadeti dönüşü Kayrevan'da Faslı âlimlerden Ebu İmran el-Fasi ile görüşüp kabilesine İslam dininin esaslarını öğretmek için, birini göndermesini istemesiyle, devletin ilk tohumları atılmıştır. Kurulan ribatlarda, “Murabıtun” denilen talebe ve mücahit yetiştirilmiştir. 1056 yılında Ebu Bekr el-Lemtuni liderliğinde kurulan Murabıtun Devleti, Yusuf bin Taşfin zamanında en parlak devrini yaşamıştır. Marakeş'i başşehir haline getiren İbn-i Taşfin, şehrin inşasını tamamlatarak, cami ile hayır kurumları ve sosyal müesseseler yaptırdı. O, Kuzey Afrika'da fetihlere devam ederek, hâkimiyetini genişletti. 1084'te Septe'yi (bence Cebelitarık) ele geçiren İbn-i Taşfin, Murabıtın ülkesini Atlas Okyanusundan Tunus'a kadar genişletti. İbn Taşfin, Endülüs Müslümanlarına yardım için, 1086'da Septe Boğazı'ndan İspanya'ya geçti. Batlıyos yakınındaki Zallaka'da Leon ve Kastil Kralı Altıncı Alfonso'ya karşı büyük bir zafer kazandı. Dört defa İspanya seferine çıkan İbn-i Taşfin, Endülüs Müslümanlarını Hristiyanların saldırılarından korumak için elinden geleni yapmaya çalıştı. Endülüs'te on yedi bin asker ve hudutların emniyetini sağlamak için de Endülüslüleri vazifelendirerek, Mağrib'e geri döndü. Murabıtun devleti ve Endülüs'ün siyasi hayatı için önemli bir yeri olan Yusuf b. Taşfin, Endülüs Müslümanlarını yok olmaktan kurtaran ve Hristiyanlığın yayılmasını durduran tarihi bir şahsiyettir.

Anahtar kelimeler: Murabıtlar, Yusuf b. Taşfin, Endülüs, Siyaset

ABSTRACT

While Almoravid Dynasty (Murabıtun), which was founded in Maghreb with the capital city of Marrakech, is named "Murabıtın" or "Mülessimin" in Islamic sources, Europeans called it "Almoravides". In the first half of the eleventh century, the first steps to found the state were taken when the leader of Senhace Berberi Tribe, Yahya ibn Ibrahim, on his return from Pilgrimage requested a person from the Moroccan scholar Ebu Imran al-Fasi in Kairouan to teach the basic principles of Islam to his tribe. In the Islamic monasteries, which were named “ribat”, students and Mujahideen called "Murabıtun" were trained. Almoravid Dynasty, founded in 1056 under the leadership of Abu Bakr al-Lemtuni, experienced its heyday under the reign of Yusuf bin Tashfin. İbn Tashfin, who accepted Marrakech as the capital city, had the construction of the city completed. Moreover, he had mosques, charities and social institutions built. He extended his dominance via continuing his conquests in North Africa. Ibn Tashfin, who seized Septe in 1084, extended Almoravid Dynasty from the Atlantic Ocean to Tunisia. Ibn Tashfin went to Spain from the Strait of Septe in 1086 to help the Andalusian Muslims. He was victorious against Alfonso VI, the king of León and Castile in Sagrajas (Zallaqah) near Badajoz. Ibn Tashfin had four campaigns to Spain to protect the Muslims of Andalusia from the attacks of Christians. Having appointed seventeen thousand soldiers as well as Andalusians to secure the borders, he went back to the Maghreb. Yusuf b. Tashfin is a significant person in history who had an important place for Almoravid Dynasty and Andalusian political life, as he saved Andalusian Muslims from being destroyed and stopped the spread of Christianity

Key Words: Almoravids, Yusuf ibn Tashfin, Andalus, Politics

1. MURÂBITLAR (1091-1147) ve YUSUF B. TÂŞFİN (1061-1106)

İslam kaynaklarında “Murâbıtın” veya “Mülessimîn” olarak geçen, Avrupalıların, “Almoravides” dedikleri Murâbıtın Devleti, esas itibarıyla Büyük Sahra'nın Senegal Nehri'ne yakın bölgesi üzerinde yaşayan Lemtûneliler tarafından kurulan bir devlettir. Bu devlet, devleti kuran kabilelerden Lemtûne'ye nisbetle ed-Devletü'l-Lemtûniyye, mensupları yüzlerini bir peçeyle örttükları için el-Mülessimûn diye de isimlendirilmiştir. (İbn İzari, 1983, s. 12 vd.) Lemtûneliler,

Kuzey Afrika'da birçok kabileyi bünyesinde barındıran ve büyük kabile federasyonlarından biri olan Sanhâceliler'e mensuptu. (Mahmud, 1956, s. 101) (Ebu Halil, 1980, s. 22) (A. Salim, s. 605) Murâbit devletini kuran ve Himyer'e mensûp oldukları iddia edilen Lemtûne ve Cüddâle gibi, büyük Şanhâce kabilesinin boyları, bir rivayete göre Yemen'den Hz. Ebu Bekir zamanında Suriye ve Mısır üzerinden Sahra'ya gelmişlerdir. Daha sonra buradan göç ederek, batıya doğru geçmiş ve böylece kuzey Afrika'daki diğer Arap kabileleri ile irtibatlarını kaybederek, Berberleşmiştir. (Nüveyri, 2002, s. 255-256) (İbnü'l-Esir, 1987, s. VIII/327-328) V. (XI.) yüzyılın ilk yarısında müstakil emirlikler tarafından yönetilen Kuzey Afrika'da Sanhâceliler, Senegal Nehri kıyılarından Cezayir'e kadar çok geniş bir coğrafyaya dağılmış vaziyetteydiler. (Yiğit, 2006, s. XXXI/152)

Lemtûnelilerin ve akraba kabileleri olan Cüddâle ve Messûfelilerin üzerinde yaşadıkları arazi genelde kumluk, geçim kaynakları bakımından fakir ve çöl ikliminin hüküm sürdüğü bir coğrafyaydı. Bu kabilelerin ana geçim kaynakları, sahip oldukları hayvan sürüleriydi. Bu sürülerin eti ve sütüyle beslenirler, ziraatla uğraşmayı bilmezlerdi. Bundan dolayı tüccarlarla karşılaşmaların dışındakilerin çoğunun ekmek gibi tarımsal ürünleri tanımadan ömrünü tamamladığı rivayet edilmektedir. (İbn Haldun, 2000, s. VI/241) (en-Nasırı, s. II/3) (Nasrullah, 1985, s. 15) Bu kabilelerin erkekleri, çölün soğuğu, sıcağı ve tozundan korunmak amacıyla sadece gözleri görünecek şekilde yüzlerini peçe ile örtmekteydiler. (Abdülhamid, 1994, s. III/67) (el-Bekrî, s. 170) Hatta yüzlerinde peçeleri olmadığı zaman birbirlerini tanımadıkları da kaynaklarda ifade edilmektedir. (İbnü'l-Esir, 1987, s. VIII/330) (en-Nasırı, s. II/4) (Kennedy, 1996, s. 154-155) (Algül, 1991, s. III/494)

Dokuzuncu yüzyıldan itibaren Kuzey Afrika'daki birçok kabile gibi Sanhâce'yi oluşturan kabilelerinin büyük çoğunluğu da İslamiyet'i kabul etmişti. Fakat onların çöl şartları ve dini bilgileri öğreten alimleri olmadığı için İslamiyet ile ilgili bilgileri çok düşük seviyede idi. (Brockelmann, 2002, s. 166) On birinci yüzyılın ilk yarısında Sanhâce Berberi Kabilesi reisi Yahya bin İbrahim, Hac için Arabistan'a gitti. Yahya bin İbrahim, Kayrevan'da Faslı alimlerden Ebu İmrân el-Fâsî ile görüştü. Ona: "Biz İslamiyet adına kelime-i şehadetten ve bazı zamanlarda da namaz kılmaktan başka bir şey bilmiyoruz. Benimle beraber bize İslami meseleleri öğretecek bir din adamı gönder." dedi. (Nüveyri, 2002, s. 254) (en-Nasırı, s. II/6-7) O da talebelerinden Abdullah bin Yasin'i (Zirikli, 2002, s. IV/144) vazifelendirdi. Yahya b. İbrahim, 1035 yılı dolaylarında Kayrevan'da Malikilik üzerine eğitimini tamamlamış olan bu genç fakih Abdullah b. Yasin'i de yanına alarak yaşadığı topraklara götürdü. (A. Salim, s. 607) (Doutte, 1978, s. 44) Abdullah b. Yasin, Cüddâlelilere İslam akaidini ve İslam'ın farz kıldığı hususları anlattı. Bunun üzerine onlar: «Namaz ve zekât ile ilgili olarak söylediklerinizde bir şey yok: ancak "Öldüren öldürülür, hırsızlık yapanın eli kesilir, zina eden dövülür veya recmedilir" gibi hususlara gelince, biz bunları yapamayız, sen git bunları başkalarına anlat.» dediler. Genç fakihin, ibadetler ve bazı suçların cezalandırılması konusunda tavizsiz tavrı, Cüddâleliler tarafından sert bulundu. (Özaydın, 1988, s. 142) Bunun üzerine bu kabile arasında istediğini gerçekleştiremeyen fakih Abdullah, Lemtûnelilerin yaşadığı topraklara giderek, irşad faaliyetlerini Senegal Nehri'ne yakın bir yerde kurduğu ribatta sürdürdü. (İbnü'l-Esir, 1987, s. VIII/328) (İbn Haldun, 2000, s. VI/243) (Mahmud, 1956, s. 117 vd.) (Adıgüzel, 2012, s. 57-58) Bu ribat, kısa bir zaman içinde, kutsal bir yer haline geldi. Bilhassa Lemtûne kabilesinden toplanan, 1.000 kadar öğrenci, İbn Yasin tarafından aşırı derecede dinî bir hamaset aşılacak sureti ile çok cesur ve mutaassıp bir muharip derviş zümresi hâlinde yetiştirildi. Bu suretle Murâbitlar Devleti'ni kuracak olan Murâbitlar hareketinin temelleri atılmış oldu. Devletin adı da İbn Yasin'in kurduğu bu ribattan gelmektedir. (İbn Ebi Zer, 1843, s. 79) (A. Salim, s. 609) (en-Nasırı, s. II/9) (Altundağ, 1979, s. VIII/581) (Hasan, 1980, s. 21)

Abdullah b. Yasin, ders halkalarına katılan Lemtûneliler arasından yetiştirdiği mücahitler ile çevresindeki putperest kabilelere karşı fetih hareketi başlattı. Talebeleriyle beraber çıktığı tebliğ ve cihat seferleri sonunda Cüddâle ve Lemtûne başta olmak üzere Sanhâce'ye mensup kabileleri itaat altına aldı (434/1042-43). (Brignon, 1987, s. 332) Gerçek irade sahibi kendisi olmasına rağmen Murâbitların başına siyasi yönetici olarak Yahya b. Ömer'i tayin etti. (İbn Ebi Zer, 1843, s. 80-81) Abdullah b. Yasin, Cüddâle'yi de yanına alarak 1054 yılı dolaylarında savaşı Mağrib-i Aksâ'nın

güneyine doğru yönlendirdi. Yahya'nın ölümü üzerine hareketin askeri liderliğini Lemtûneliler'in önde gelen isimlerinden Ebu Bekir b. Ömer'e verdi ve kendisi de bu cihat faaliyetleri sırasında 1059 yılında hayatını kaybetti. (İnan, 1990, s. 37) (en-Nasırı, s. II/17-19) (Hasan, 1980, s. 24) (Adıgüzel, 2012, s. 63-64)

Ebu Bekir b. Ömer, Bergavâta kabilesini itaat altına aldıktan sonra (452/1060), yeni bir hükümet merkezinin inşasına başladı. Fakat bir müddet sonra, bir taraftan Kal'at Beni Hammad hâkimi Buluggin'in kuvvetli bir ordu ile harekete geçmesi, diğer taraftan Sahra'da kalan Lemtûne ile Cüddâle veya başka bir rivayete göre, Lemtûne ile Messûfe (İbn Haldun, 2000, s. VI/244)) mensupları arasında tehlikeli bir ihtilâf başlaması üzerine idareyi, amcasının oğlu Yusuf b. Tâşfin'e bırakarak, ordusu ile çöle geçti. (İbn Ebi Zer, 1843, s. 86) (A. Salim, s. 612) İhtilâfı sulh yolu ile halledemeyeceğini anlayan Ebu Bekir, Lemtûne tarafını tuttu ve Cüddâle'ye karşı şiddetli bir mücadeleye girişti. Bu kabilenin mukavemetini kırdıktan ve Sudan'ın içlerine kadar ilerledikten sonra, Merâkeş'e dönmek istedi (465=1073). Diğer taraftan zeki ve cesur bir idare adamı olan Yusuf, bütün kuvveti ile çalışarak, Mağrib'de fütuhata devam edip, Merâkeş'in inşasını tamamlayarak burada bir cami ve müteaddit hayır müesseseleri yaptırdı. Harp ganimetleri ve vergiler ile de ekonomik olarak durumunu kuvvetlendirdi. Ebu Bekir, Yusuf'un kudreti hakkında haber alınca, belki de onu ortadan kaldırmak gayesi ile kendisini yanına davet etti. Yusuf, büyük ordusu ile bu davete icabet etti. Ebu Bekir bu kuvvet karşısında dehşet içinde kaldığından, saltanatı tamamıyla Yusuf'a bırakarak yahut bırakmış gibi görünerek, Sahra'ya Lemtûne kabilesine döndü. (Nüveyri, 2002, s. 261) (İbn Ebi Zer, 1843, s. 86-87) (el-Halife, 2004, s. 53-54) Burada, bölgede bulunan kabilelere karşı yaptığı harplere devam etti ve bu harplerin birinde öldü (1087). (Ebu Halil, 1980, s. 25-26) Murâbitların tek lideri durumunda kalan Yusuf b. Tâşfin, emri altındaki orduyu dörde bölerek çevresinin fütuhatına gönderdi. (Nasrullah, 1985, s. 41-42) 1070-1080 yılları arasında kuzey istikametinde bulunan Sus, Sicilmasse, Tanca, Tilimsan, Vehran ve Cezayir'i zapt etti. Cezayir'de günümüze kadar ulaşan bir cami inşa ettirdi. Murâbitlar, kuzeydeki fetihlerinde en son olarak 1083 Temmuz'unda Sebte'yi zapt ettiler. (İbn Haldun, 2000, s. VI/245-246) (Mahmud, 1956, s. 219 vd.) (en-Nasırı, s. II/30)

Murâbit Devleti'nin 1073 tarihinde Yusuf b. Tâşfin tarafından kurulduğu genel olarak kabul edilen bir husustur. (Hasan, 1980, s. 27) Seyrek sakallı, siyah gözlü, Berberi-Zenci karışımı bir dış görünüme sahip olan Yusuf, (Nasrullah, 1985, s. 35-36) Emîrül-Müslimîn olduktan sonra küçüklüğünden beri alışık olduğu hayat tarzında bir değişiklik yapmadı. Önceden olduğu gibi, bedevi hayatına uygun biçimde yün elbise giymeye, arpa ekmeği ile birlikte deve eti ve sütüyle beslenmeye devam etti. (İbn Ebi Zer, 1843, s. 87) Hükümdarlığı süresince saray hayatının zevklerinden uzak durarak mütevazı bir hayat sürdü. Halbuki onun devlet başına geçtiği yıllarda Endülüs'te Taife sultanları, saraylarda lüks hayat sürmekteydiler. Bu özelliklerinin yanında Yusuf, oldukça zeki ve yetenekli bir kişiydi. Onun temelleri çölde atılan bir devleti, Fas ve Endülüs'teki yerleşik hayatın ihtiyaçlarına cevap verebilecek bir kapasiteye kavuşturmuş olması da bunu göstermektedir. (İnan, 1990, s. 49) (Kennedy, 1996, s. 159) (Ebu Halil, 1980, s. 28-29)

Yeni devletin başkenti, kuzeye doğru genişleyebilecek ve güneyle irtibatı sağlayacak bir düzlük üzerindeki, sebze ve meyve bahçeleriyle çevrili, Merâkeş (Merrakuş) şehriydi. (Brignon, 1987, s. 333) Merâkeş, Mağrib ülkesinin ortasında bulunuyor, tıpkı İfrîkayye'deki Kayrevân gibi sarp dağların altında yer alıyordu. (Nüveyri, 2002, s. 262) (İbnü'l-Esir, 1987, s. VIII/330) Verimli toprakların yakınında ve bütün çıkış noktalarını kontrol imkanını veren bir dağın eteğinde yer alması, şehrin önemini daha da artırmaktaydı. (el-Himyari, 1980, s. 540) (el-Halife, 2004, s. 78-79) Yusuf, Merâkeş merkezli sade bir yönetim tesis etti. (Abdülhamid, 1994, s. 48) Endülüs Emevi devlet teşkilatını örnek alan Yusuf, zamanla burada Endülüs'tekine benzer divanlar teşekkül ettirip, bir saray muhafız birliği oluşturdu. Birlikteki askerlerin çoğunu, satın alınan köleler oluşturmaktaydı. Muhafız birliği içinde 2000 kadar zenci, 500 kadar da Hristiyan kökenli asker mevcuttu. Bununla birlikte ordunun ana gövdesini Sanhâceli askerler teşkil etmekteydiler. Yusuf daha önce Sahra'da yaşayan Lemtûnelilere, Cüddâlelilere ve Messûfelilere haber gönderip onları da orduya katılmaya teşvik etti. (İbn İzari, 1983, s. IV/23) (İbn Haldun, 2000, s. VII/245.)

Murâbitların hızla yayılması, sadece askeri güçle ulaşılan bir sonuç değildi. "İyiliği emretme, kötülükten sakındırma" ilkesinin savunulması, haksız vergilerin kaldırılacağı ve sadece şer'i

vergilerle yetinileceğinin ilan edilmesi, bütün mütedeyyin Müslümanların ve mağdur kitlelerin onayladığı ve destek verdiği bir politikaydı. (Özdemir, 1994, s. 187)

Görüldüğü üzere 1073 yılında devletini kuran Yusuf b. Tâşfin, gerek adaletli idaresi, gerekse bölgedeki dağınık aşiretleri bir araya toplaması neticesinde kısa sürede güçlü bir devlet kurdu ve pek çok kabileyi de itaat altına aldı.

2. MURÂBITLAR VE ENDÜLÜS'ÜN DURUMU

Afrika'da yeni ve güçlü bir devlet olarak tarih sahnesine Murâbitlar çıkarken, Endülüs'teki Müslümanlar, tavâifu'l-mülûk elinde siyaseten parçalanmış, Hristiyanlar ise, bilhassa Kastilya Kralı VI. Alfonso ve Aragon-Navarra Kralı I. Sancho'nun önderliğinde Müslümanları İspanya'dan atmak üzere birleşmiş bulunuyorlardı. (Ebu Halil, 1980, s. 17-18) (Nasrullah, 1985, s. 63) (Brockelmann, 2002, s. 168) Endülüs, Hristiyanların eline düşmek üzere idi. İber Yarımadası'nda Kastilya Kralı VI. Alfonso, Abbâdî Emiri'nin ödemeyi taahhüt ettiği yıllık haracı ödememesini bahane ederek büyük bir sefer başlatmış ve bu sefer sırasında İşbiliye civarını talan edip Endülüs'ün Mağrib'e en yakın noktalarından biri olan Tarif'e kadar ulaşmıştı. (Ebu Halil, 1980, s. 31) (Nasrullah, 1985, s. 67) Onun böyle uzun bir seferi gerçekleştirmiş olması, Endülüs'ün adeta sahipsiz kaldığını göstermekteydi. VI. Alfonso 25 Mayıs 1085'te Tuleytula'yı istila etmek ve takip eden yılda Sarakusta'yı kuşatmak için hareket etmek suretiyle bu boşluğu doldurma ve Endülüs'e sahip olma iradesi taşıdığını açıkça ortaya koymuştu. (Dozy, 1913, s. 692) (Mahmud, 1956, s. 254) (A. Salim, s. 604-616) (Kennedy, 1996, s. 161)

VI. Alfonso, çıktığı seferlerde elde ettiği başarıların kendine verdiği öz güvenle önce Endülüs'ü tamamen elde etmeyi, sonra da Mağrib'e geçip Murâbitlarla kendi topraklarında savaşmayı göze alacak kadar ileri gitmişti. Nitekim o, Abbâdî Emiri el-Mu'temid'in gönderdiği İbn Meş'al adlı Yahudi elçiye Endülüs'ü, kendilerini savunmak için kılıç çekmeye mecalleri olmayan, vatandaşlarından zulüm ve sıkıntıyı gideremeyen, işret meclislerinde söze ve saza gark olan Taife emirlerinin elinde bırakmayacağını dile getirmiştir. (İbnü'l-Kerdebus, 1971, s. 89) (el-Halife, 2004, s. 107-108) Ayrıca Yusuf b. Tâşfin'e gönderdiği bir mektupta ise, kendisini "Hristiyanların Kralı" şeklinde tanımladıktan sonra Endülüs'teki Taife emirlerini haraç, katliam ve esaretle yıldırıldığını, acziyet ve zillet içerisine düşürdüğünü ve ancak Endülüs'ü işgal etmek suretiyle tatmin olacağını ifade ediyor, ardından "artık kendi dindaşlarına yardım etmek senin üzerine farz oldu. Ya sen gel ya ben Mağrib'e geleyim. Sen galip gelirsen Mağrib ve Endülüs'ün hâkimi olursun; şayet ben galip gelirim, Endülüslülerin senin yardımından ümitleri kesilir..." demek suretiyle adeta Murâbit sultanını düelloya davet etmiştir. Yusuf b. Tâşfin, gelen bu mektubun arkasına çok kısa bir cevap yazmıştır: "Müslümanların Emiri Yusuf b. Tâşfin'den Alfonso'ya: 'Cevabım gözünle gördüğündür, kulağınla işittiğin değil" (İbnü'l-Kerdebus, 1971, s. 91). (en-Nasrî, s. II/40-41) (Nasrullah, 1985, s. 65-66) (Hammade, 1986, s. 256-257)¹

3. YUSUF B. TÂŞFİN'İN ENDÜLÜS'E BİRİNCİ SEFERİ VE ZELLAKA ZAFERİ

Murâbitlar, kendilerinin siyasi kudretlerinin yükselişte olduğu böyle bir zamanda Kastilya Krallığı'na karşı, Endülüs Müslümanlarının yardım çağrularına muhatap oldular. (İbn Ebi Zer, 1843, s. 92-93) Kurtuba'da 13 Endülüs emirinin imzaladığı dâvet mektubu Yusuf'a gönderildi. Taife emirlerinden hangisinin ilk önce Hristiyan saldırılarına karşı Endülüslülere yardımcı olması için Yusuf'la temasa geçtiği konusunda ihtilaf bulunmaktadır. (el-Halife, 2004, s. 102 vd.) Fakat Abbâdî emiri el-Mu'temid'in daha önce Septe'nin fethi sırasında Murâbit ordusuna gemi sağladığı ve bu

¹ Kralın bu mektubun cevabını aldıktan sonra bir rüya gördüğü anlatılır. Kral rüyasında kendisini bir fil üzerinde gördü; önünde de küçük bir davul vardı ve içine üflüyordu. Rüyasını papazlara anlattı, fakat yorumlayamadılar; bunun üzerine rüya tabirinden anlayan bir Müslümanı getirdiler. Kral rüyasını ona da anlattı. Müslüman rüyayı tabir etmek istemedi ve affını talep etti, fakat kral kabul etmedi. Bunun üzerine, Müslüman şahıs: «Bu rüyanın tabiri Allah'ın kitabında vardır. Allah Teâlâ: «Görmedin mi, Rabbin fil sahiplerine neler yaptı?» (Fil sûresi, 105/1) ve «Sur'a üfürüldüğü gün, kâfirler için çok çetin bir gündür. Onlar için kolay değildir.» (Müddessir sûresi, 74/8-10) buyuruyor. Topladığın bu ordu helâk olacaktır.» dedi.

Kral, ordusu toplanınca onların çokluğunu görüp hoşuna gitti ve Müslüman rüya tabircisini çağırıp: «Kitabınızın sahibi, Muhammed'in tanrısı böyle bir orduyu mu mahvetti?» diye sordu. Bunun üzerine Müslüman tabirci oradan uzaklaştı ve bazı Müslümanlara: «Bu kral ile yanındakilerin hepsi helâk olacaktır.» dedi ve Resûlullah (s.a.v.)'in bir hadis-i şerifini, insanın helâk olmasına sebep olan üç şeyi zikretti ve bunlardan biri de: «İnsanın kendini beğenmesidir.» dedi. (el-Himyeyi, 1980, s. 289) (İbnü'l-Esir, el-Kamil fi't-Tarih, Darü'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut 1987, VIII/446-447)

suretle Yusuf b. Tâşfin'le temas halinde olduğu için ilk yardım çağrısının ondan geldiği düşünülmektedir. el-Mu'temid, Eftasi ve Zîrî emirlerini ve kadılarını toplamış, bu toplantıda vezir İbn Zeydun ve Kurtuba baş kadısı İbn Edhem'in içinde yer aldığı bir heyeti yardım istemek amacıyla Merâkeş'e gönderilmesine karar vermiştir. (el-Himyari, 1980, s. 288-289) (en-Nasri, s. II/39) (Dozy, 1913, s. 695) Bunun için önce İfrkiye'deki Arapların yardıma çağrılması düşünülmüş fakat onların Tunus ve civarında yaptıkları talan ve tahribat göz önünde bulundurularak, benzeri bir durumun Endülüs'te de tekrarlanabileceği endişesiyle Murâbitlar tercih edilmiştir. (İbnü'l-Esir, 1987, s. VIII/446) Bu kararı almak el-Mu'temid ve diğerleri için çok kolay olmamış ama başka da bir yol bulamamışlardır. Nitekim kararın ardından oğlu el-Mu'temid'e, kendi iktidarlarına son verebilecek olan Murâbitları Endülüs'e çağırmakta acele etmemesini önerince, el-Mu'temid'in "Endülüs'ü küfür diyarına döndürmektense Mağrib'de deve çobanı olarak ölmem daha evladır", (İbnu'l-Hatib, 1956, s. 245) (Hammade, 1986, s. 253) (el-Halife, 2004, s. 120) veya "deve çobanı olmam, domuz çobanı olmamdan daha hayırlıdır" (el-Himyari, 1980, s. 288) demesi, açıkça böyle bir ruh haline işaret etmektedir.

el-Mutemid'in görevlendirdiği Kadı, Emîru'l-Müslimîn Yusuf b. Tâşfin'in yanına gidip mektubu ona verdi ve Müslümanların Kral Alfonso'dan dolayı nasıl bir korku içinde yaşadıklarını anlattı. Müslümanların kurtuluşu için Murâbit sultanından Endülüs'e geçmesini isteyen daveti ilettili. (İbnü'l-Esir, 1987, s. VIII/446) (el-Halife, 2004, s. 121-122) (Nasrullah, 1985, s. 69-70) Aynı maksatla Abbâdî veziri Ebu Bekir'in de bir mektup gönderdiği kaydedilmektedir. Mektupta Hristiyanların Müslüman kalelerini istila ettikten sonra yaptıkları hakkında verilen bilgiler dikkat çekicidir: "Mescitler din düşmanları papazlarla dolup taşmakta, ezan okunan minarelere çanlar yerleştirilmekte, ezan yerine çanlar çalınmakta ...". Vezir bu duruma düşülmesinin temel sebebi olarak Müslümanların bölünüp parçalanmalarına mukabil, Hristiyanların birleşmelerini görmektedir. (Eşbah, 1996, s. 79-80) (Ebu Halil, 1980, s. 37-38)

Dindar ve mücahit biri olan Yusuf b. Tâşfin, yaptığı istişareler ve görüşüne çok saygı duyduğu Abdurrahman b. Eşbat'ın da olumlu görüşü ile yapılan bu çağrıya Cezîretülhadrâ'nın (Algeciras) kendisine verilmesi şartıyla hemen icabet edip büyük bir orduyla Endülüs'e geçmeyi kararlaştırdı (479/1086). (A. Salim, s. 635) Cezîretülhadrâ'yı kışla olarak kullanılmak üzere Murâbit ordusuna tahsis eden el-Mu'temid, buranın henüz boşaltılmadığını söyleyerek, Murâbit sultanından ordunun Endülüs'e geçişinin bir süre bekletilmesini istedi. (Abdullah, 1955, s. 102-103) (Bedr, 1983, s. 226-227) Onun asıl hedefi, öyle anlaşılıyor ki, Endülüs'e geçmek için hazır bekleyen Murâbit ordusunu tehdit unsuru olarak kullanıp, Kastilya Kralı VI. Alfonso'yu kendisiyle bir antlaşma yapmaya zorlamaktı. Eğer bu hedef gerçekleşirse, hem kendi hanedanını Hristiyan baskısından kurtarmış olacak, hem de Murâbitların Endülüs'e geçmelerine lüzum kalmayacaktı. Ama Yusuf bu taktiği fark etmekte gecikmedi ve hiç vakit kaybetmeden on iki bin kişilik bir orduyla (İbn Ebi Zer, 1843, s. 91) Endülüs'e geçti. Yusuf, Cezîretülhadrâ mevkiini tahkim ettirerek, burada kuvvetli bir askerî birlik bıraktı ve İşbiliye ile Batliyos emirlikleri üzerinden harekete geçti. İşbiliye, Gırnata, Mâleka ve Batalyevs'ten kendisine katılan Endülüslü kuvvetlerle birlikte, Eftasiler'in idari merkezi Batalyevs yakınındaki Zellaka (İsp. Sagrajas) (Dozy, 1913, s. 696) (el-Halife, 2004, s. 135) adlı yerde ordugahını kurdu. Meriyye emiri İbn Sumadîh ile Belensiye ve Sarakusta emirleri, topraklarının düşman hücumuna maruz kalması tehlikesi bulunduğundan bu orduya katılmadılar.

Yusuf b. Tâşfin'in asıl gayesi, Hristiyanları kendi topraklarında vurmaktı. Buna karşılık, Kastilya Kralı VI. Alfonso da kendi gücünü göstermek gayesiyle, Müslümanlarla Endülüs topraklarında savaşmayı arzuluyordu. Nitekim düşündüğü gibi hareket eden Alfonso en meşhur komutanlarından oluşan ordusuyla (Ebu Halil, 1980, s. 42-43), Batalyevs'in kuzey doğusuna düşen Zellaka'da İslam ordusunun karşısına çıktı. Franklar elli bin kişiden fazlaydılar ve galip geleceklerine kesin gözüyle bakıyorlardı. Müslümanların sayısı ile ilgili farklı rivayetler bulunmaktadır ve bunlara göre en az 20 bin veya en fazla 48 bin İslam askeri bulunmaktadır. İslam savaş hukuku gereği Yusuf b. Tâşfin, Alfonso'ya; Müslüman olması, cizye vermesi veya savaşması konusunda tercih yapmasını bildirdi. (el-Himyari, 1980, s. 290) (İbn Ebi Zer, 1843, s. 94) O üçüncü şıkkı seçti. 23 Ekim 1086 Cuma günü başlayan savaş, sadece bir kaç gün sürdü ve İslam ordusunun kesin zaferiyle sonuçlandı. (Nüveyri, 2002, s. 267) (İbnü'l-Esir, 1987, s. VIII/447) (İbn Haldun, 2000, s. VI/248) (Algül, 1991, s.

III/495) (el-Halife, 2004, s. 136) VI. Alfonso aldığı yaralar ile kaçarak hayatını kurtarabildi ve sadece yanındaki yüz askeriyle birlikte Tuleytula'ya ulaşabildi. (el-Himyeri, 1980, s. 291)

Endülüs'te Müslümanlar, Haçlılar karşısında bir asırdan fazla bir süredir ilk defa böyle bir zafer kazanmaktaydılar. Bu nedenle gerek Endülüs gerekse Mağrib Müslümanları arasında doğal olarak büyük bir sevinçle karşılandı. Yusuf'un görevlendirdiği kişiler, zafer haberini bütün mescitlerde halka ilan ettiler. İşbiliye'de özel aydınlatma yapıldı ve şenlikler düzenlendi. Bu münasebetle şükür namazları eda edildi. Şairler zaferi anlatan kasideler söylediler. Bunların en güzel örneklerinden birini, savaşta büyük kahramanlık gösteren Abbâdî emiri el-Mu'temid kaleme almıştır. (Eşbah, 1996, s. 92) (Ebu Halil, 1980, s. 54-55)

Endülüs Müslümanlarını yok olmaktan kurtaran Yusuf, Hristiyan yayılmasını durduran bu zaferin ardından Abbâsî Halifesi Muktedî-Biemrillâh'tan "emîrül-müslimîn" ve "nâsirüddin" unvanlarını aldı. (Nüveyri, 2002, s. 272-273) (İbnü'l-Esir, 1987, s. VIII/448) Daha sonra Yusuf, Bağdat Abbâsî Halifesi Müstazhir-Billâh'a elçi gönderip saltanatının meşruiyeti için ondan menşur istedi. Bu isteği gerçekleştiren emîrül-müslimîn, halife ve kendisi adına para bastırarak, hutbelerde onun adını okuttu.

Zellaka zaferi Endülüs sınırları içinde meydana geldiği için toprak kazanılmasına sebep olmamış ise de Endülüs için en büyük tehdit kaynağını teşkil eden Kastilya ordusunun hezimete uğratılmış olması bakımından ayrı bir öneme sahipti. Uzun bir süre sonra Hristiyanlar karşısında kazanılan ilk zafer olması bakımından, Müslümanların maneviyatını yükselttiği ve zayıflamaya yüz tutan öz güvenlerinin yeniden güçlenmesine vesile olduğu kuşkusuzdur. Ancak Müslümanlar bu büyük meydan muharebesinden layığı ile istifade edemediler, Yusuf Merâkeş'te naip olarak bıraktığı oğlu Ebu Bekir'in ani ölümü üzerine, kumandanı Sir b. Ebu Bekir'i büyük kuvvetler ile İspanya'da bırakarak, derhal geri dönmek zorunda kaldı. (İbn Ebi Zer, 1843, s. 98) (el-Halife, 2004, s. 156-160) (Nasrullah, 1985, s. 98)

Zaferin ardından Abbâdî emiri el-Mu'temid'in Kastilya kuvvetlerinin takip edilmesi teklifine olumlu cevap vermeyen Yusuf, bunun yerine 3 bin kişilik bir birliği Endülüs'te bırakarak Merâkeş'e döndü. Sir b. Ebu Bekir, Batliyos emiri ile Portekiz'in ortalarına kadar ilerledi. el-Mu'temid de bazı şehir ve kaleleri zapt etti ise de, sonunda mağlûp oldu. (en-Nasrî, s. II/50-51) (Dozy, 1913, s. 698) Yusuf, oğlunun ölümünden sonra Mağrib'de otorite boşluğunun oluşmasına fırsat vermemek ve Taife emirlerinin karmaşık ilişkilerinden uzak durmak amacıyla Merâkeş'e dönmekte acele etmiştir. (el-Halife, 2004, s. 160-161)

4. YUSUF B. TÂŞFİN'İN ENDÜLÜS'E İKİNCİ SEFERİ VE ENDÜLÜS'TE MURÂBİT VARLIĞI

Yusuf b. Tâşfin'in Merâkeş'e döndüğünü öğrenen VI. Alfonso Zellaka mağlubiyetinden sonra hazırlıklarını tamamlayıp tekrar harekete geçti. Aldığı mağlubiyetin intikamını almak için fırsat kolluyordu. Bu nedenle de Yusuf'un Merâkeş'e dönüşünün hemen ardından kendisine bağlı Hristiyan askerlerle, Leyyit (Aledo)'deki Müslüman kalelerini kuşatma altına almaktan çekinmedi; dahası Kral, Taife emirlerine haraç ödemeleri için yeniden baskı uygulamaya başladı. VI. Alfonso büyük kuvvetler ile muhtelif istikâmetlerden taarruza geçti (1087). (en-Nasrî, s. II/51-52) Belensiye, Hristiyan şövalye El Sid'in tehdidi altındaydı. Diğer taraftan Abbâdîlerle Mürsiye emiri arasında da savaş ortamı mevcuttu. Bu şartlarda bilhassa Doğu Endülüs'teki eşraf ve erkan, Murâbıtlara yeniden çağrıda bulundular. Bu çağrı, Murâbıtların Endülüs'te kazanmakta oldukları itibar ve nüfuzun açık bir göstergesiydi. (Kennedy, 1996, s. 163) (Brockelmann, 2002, s. 169)

Meydana gelen yeni gelişmeler ve yapılan yeni davet karşısında Yusuf b. Tâşfin, 1088 yılında ikinci kez Endülüs'e geçti. Abbâdî emiri el-Mu'temid ve Zirî emiri Abdullah da ona katıldılar. (Nasrullah, 1985, s. 106) Meriyye emiri İbn Sumadîh ve Mürsiye emiri İbn Raşık yardım gönderdiler. Hedef Leyyit kalesinin geri alınmasıydı. Fakat Leyyit kalesi mukavemet gösterdiğinden muhasara kaldırılarak, doğrudan-doğruya Alfonso'nun üzerine yürünmesi karar altına alındı. Ancak Mürsiye'li emirlerin Yusuf'a güvenmeleri, diğer taraftan birçok Endülüs emirinin ondan korkmaları yüzünden, kat'î bir netice elde edilemedi. Çünkü böyle kritik ve sıkıntılı bir zamanda bile Taife sultanları kendi aralarındaki tartışmaları bir tarafa bırakmadılar. Yusuf, dört ay süren sonuçsuz Leyyit kuşatmasının ardından tekrar Mağrib'e döndü. (Eşbah, 1996, s. 95-96) (Ebu Halil, 1980, s. 58-59) Mürsiye bölgesinin korunması için Davud ibn Aişe komutasında dört bin Murâbıt askeri

biraktı. (Nasrullah, 1985, s. 109) Bu sefer esnasında Yusuf b. Tâşfin, Taife emirlerinin düşman karşısında ne kadar aciz ve isteksiz olduklarını da yakinen görmüş oldu. Aynı zamanda bu ikinci sefer, Endülüs'te yaşayan Müslüman halkın Yusuf'a olan muhabbetlerini artırdı. Çünkü Murâbit emiri, onların çağrılarını uyararak düşmanlarına karşı onları korumak için gelmişti.

5. YUSUF B. TÂŞFİN'İN ENDÜLÜS'E ÜÇÜNCÜ SEFERİ VE YÖNETİMİ ELE ALMASI

Yusuf b. Tâşfin, Endülüs'e yaptığı ikinci seferin ardından Merakeş'e dönerken, Taife emirlerine Hristiyan tehlikesine karşı aralarındaki ihtilafları bir tarafa bırakıp, birlikte hareket etmelerini tavsiye etmiş idi. Ancak onlar Yusuf'un bu tavsiyelerine uymak yerine çok geçmeden eski kavgalarına döndüler. Düşmana karşı kullanmaları gereken güçlerini birbirlerine karşı kullanmaktan vazgeçemediler. (el-Halife, 2004, s. 173-174) (Hasan, 1980, s. 29) Diğer yandan Kastilya Kralı VI. Alfonso, Zellaka mağlubiyeti öncesinde sahip olduğu eski gücüne yeniden kavuştu. Nitekim bu özgüvenle en çok değer verdiği komutanı Alvar Fanez'i yıllık haracı teslim almak için önce Gırnata emirine, oradan da İşbiliye emirine gönderdi. (A. Salim, s. 645) Gırnata Emiri Abdullah, haraç öder duruma düştüğü için Müslüman halkından özür dilemek zorunda kaldı. Fakat onun bu davranışı Endülüslü fakihler hatta Murâbit yöneticiler arasında Müslümanlar aleyhine Hristiyanlarla yapılan bir iş birliği olarak değerlendirildi. Belensiye'de de benzer bir durum söz konusuydu. Daha önce Tuleytula'ya hükmeden, ancak 1085'te bu şehrin teslim olması karşılığında VI. Alfonso tarafından Belensiye'de tahta oturtulan el-Kadir, tamamen Hristiyan şövalye El Sid (El Cid)'in kontrolü altına girmiş bulunuyordu. O hem bu nedenle hem de ordusunu teşkil eden Hristiyan askerlere yaptığı yüklü ödemeler yüzünden Müslümanlar arasında hiç iyi anılmıyordu. (Kennedy, 1996, s. 164-165)

Endülüs'te yaşanan iç çatışma ve kargaşa yüzünden Hristiyanlar karşısında Müslümanların varlıklarını güçlü bir şekilde devam ettirebilmeleri mümkün görülüyordu. İşte bu şartlar içinde, dahili kavgalar yüzünden mevkilerini kaybetmiş bazı liderler ve kişilik zafiyeti gösteren Taife emirleri ile yönetimin devam ettirilemeyeceğini gören fakihler, Yusuf b. Tâşfin'den Endülüs'ü kendi idaresi altına almasını istediler. Herhalde bu safhada Yusuf'un kendisi de bu zamana kadarki tecrübelerine dayanarak Endülüs'teki mevcut emirlere güvenip Hristiyanlara karşı etkili bir mücadele yürütmenin mümkün olmadığı, dolayısıyla Endülüs'ün idaresinin kendi elinde olması gerektiği kanaatine ulaşmış olmalıydı.

Yusuf, dini hassasiyeti yüksek bir hükümdardı. Bu sebeple de Taife emirliklerini yıkıp Endülüs'ü kendi idaresi altına alırken, böyle bir tasarrufun caiz olup olmadığını fukahaya sorma ihtiyacını hissetti. Bu konuda fetva verenlerin başında ünlü İslam bilgini Gazzâlî (ö. 505/1111) bulunuyordu. (İbn Haldun, 2000, s. VI/249) Gazzâlî'nin fetvasını Endülüs'e 485 yılı başında hac ve ilim tahsili amacıyla doğuya gitmiş olan Fakih İbnü'l-Arabi ve oğlu Ebu Bekir getirmişlerdi. Fetva metninden bu iki ismin Bağdat'ta görüştükları Gazzâlî'yi öncelikle Endülüs'teki gelişmeler hakkında bilgilendirdikleri anlaşılmaktadır. (İnan, 1990, s. 41-42) Özetle, Gazzâlî onlardan Taife emirlerinin idaresi altında Endülüs'te fitne ve tefrikanın hakim olduğunu, Müslümanların zillet içine düştüklerini, Hristiyanların Endülüs'e gözlerini diktiklerini; haraca bağlamak, esir almak ve katletmek suretiyle Müslümanları tazyik altına aldıklarını, Taife emirlerinin yardım çağrılarını üzerine Yusuf b. Tâşfin'in Endülüs'e geçip Hristiyanlara ağır bir darbe indirdiğini, Mağrib'e dönerken Taife sultanlarından Müslümanlara yaptıkları baskılara son vermelerini istediğini, bununla birlikte Taife emirlerinin Hristiyan idarecilere yanaştıklarını, bu durumda Endülüs Müslümanlarının Yusuf'a başlarındaki emirleri yerlerinden uzaklaştırmasını istediklerini, Yusuf'un da bu davete icabet ettiğini öğrenmiştir. Gazzâlî de bu bilgilere dayanarak kendi fetvasını şekillendirmiştir. Fetva metninde Mağrib'de herkesin Yusuf b. Tâşfin'e itaat etmesi gerektiğini, ona muhalefet edenin Hz. Peygamber'in amcazadesi olan Abbasi Halifesine karşı çıkmış sayılacağını vurgulamıştır. (Hammade, 1986, s. 288-291) Gazzâlî bir diğer fetvasında ise, Yusuf'a karşı çıkanları haddi aşan asiler olarak nitelemiş ve sultanın bunlarla azgınlıklarına son verinceye kadar savaşması gerektiğini ifade etmiştir. (Hammade, 1986, s. 287-288) (el-Abbadî, s. 471 vd.)

Yusuf b. Tâşfin, İspanya'da bıraktığı komutanının yolladığı haberlerden ve Gazzâlî ile İbn Ebû Rendeka et-Turtûşî gibi fakihlerin, anlaşmazlığa düşen ve birbirlerine karşı Hristiyan krallıklardan

yardım isteyen Endülüs emirleriyle savaşmanın câiz olduğuna dair fetva vermeleri üzerine, Endülüs'ü Murâbit devletine ilhak etmek gayesi ile üçüncü defa İspanya'ya geçti (483/1090). Yusuf, emir Abdullah Buluggîn b. Badis'in Alfonso ile anlaşmış olmasından şüphe ettiğinden, derhal Gırnata üzerine yürüdü. Şehir zapt ve emir Abdullah esir edildi. Kardeşi ve bütün ailesi ile birlikte, harp esiri olarak Ağmat'a gönderildi. (İbn Haldun, 2000, s. VI/249) (el-Halife, 2004, s. 190)

Yusuf'un Taife emirliklerini sona erdirmeye niyeti ve bu arada Endülüslü fakihlerin Taife sultanlarını gayr-i meşru ilan etmeleri, Abbâdî emiri el-Mu'temid'i Kastilya Kralı ile ittifak arayışına sevk etti. Doğrusu o, bu davranışıyla, Taife emirleri hakkında oluşmuş bulunan olumsuz kanaatin doğruluğunu bir kez daha ispat etmiş olmaktadır. 1091'de Murâbit kuvvetleri Kurtuba'yı ve Vadilkebir'i ele geçirdikten sonra İşbiliye'ye yardım için gelen Avlar Fanez komutasındaki Kastilya ordusunu da bozguna uğrattı. Hem Murâbit ordusuyla hem de İşbiliyelilerin husumetiyle yüz yüze gelen el-Mu'temid, başarısız bir direnişin ardından teslim oldu; emir Abdullah gibi o da Merâkeş'e götürüldü. Sürgün hayatı yaşadığı Ağmat'ta 1095'te vefat etti. (Nüveyri, 2002, s. 269) (İbnü'l-Esir, 1987, s. VIII/468-469) (Nasrullah, 1985, s. 131) (A. Salim, s. 645) Bir başka Murâbit ordusu 1091'de Leyyit ve Meriyye'yi aldı. Eftasi emiri Mütevekkil, kendisini Murâbit idaresinde rahat hissetmediğinden İşbune'yi (Lizbon) verme karşılığında VI. Alfonso'nun himayesini talep etti. Murâbit ordusu onun bu davranışına 1094'te emirliğini tümünden Murâbit hakimiyetine alarak karşılık verdi ve el-Mütevekkil oğulları ile birlikte idam edildi. (Kennedy, 1996, s. 164) (Eşbah, 1996, s. 97 vd.) Murâbitlerin gelişi, doğal olarak Belensiye'deki Emir el-Kadir için de ciddi bir tehdit teşkil etmekteydi. 1092'de El Sid'in Sarakusta'da bulunduğu bir sırada kadı İbn Cehhaf, Murâbitlerin desteğiyle Belensiye'de bir darbe sonucu idareyi ele geçirdi. Küçük bir Murâbit birliği şehre girdi ve el-Kadir saklandığı yerden çıkarılarak idam edildi. Fakat Murâbitler, zamanında yeterli destek kuvveti göndermedikleri için El Sid şehri geri almak üzere harekete geçti. İbn Cehhaf, bu durumda diğer Taife emirlerinin takip ettiği oyalama ve denge politikasını uyguladı. Bu çerçevede bir taraftan Murâbitlerle diyalog içerisinde olurken diğer taraftan El Sid'e haraç ödeyip şehri idare etmek istedi. Lakin El Sid buna müsaade etmedi; 1094'de şehri istila etmesinin ardından İbn Cehhaf'ı diri diri yakmak suretiyle hakimiyetine son verdi. (el-Halife, 2004, s. 236-238) (Nasrullah, 1985, s. 139) Şehri ele geçirmeye çalışan iki ayrı Murâbit ordusu başarılı olamadı. Bunun üzerine Yusuf, bizzat kendisi 1097 yazında Endülüs'e geçti. Tuleytula üzerine gönderilen bir Murâbit ordusu Consuegra'da VI. Alfonso'yu hezimete uğrattı; öldürülenler arasında El Sid'in oğlu Diego da vardı. Bir başka Murâbit ordusu Zorita ile Cuenca arasında ikinci bir Kastilya ordusunu mağlup etti. El Sid'in 10 Temmuz 1099'da vefatının ardından karısı Jimena, Murâbitlere karşı birkaç yıl daha direnebildi. Lakin 1102 senesi Haziran'ında Hristiyan kuvvetleri şehri terk etmek zorunda kaldılar ve ardından da Mazdeli komutasındaki Murâbit kuvvetleri şehre girdi. Böylece anlaşma yapılan Sarakusta Hüdîleri hariç Endülüs'teki Müslüman emirliklerin toprakları Murâbit ülkesine katılmış oldu. (İbn İzari, 1983, s. IV/36 vd.) (İbnü'l-Esir, 1987, s. VIII/467-470) (İbn Haldun, 2000, s. VI/250) (İbnü'l-Kerdebus, 1971, s. 109-110) (Kennedy, 1996, s. 165-166)

6. YUSUF B. TÂŞFİN'İN ENDÜLÜS'E DÖRDÜNCÜ SEFERİ VE ENDÜLÜS'TE KALICI OLMALARI

Yusuf b. Tâşfin Endülüs'ün yönetimini ele geçirdiği üçüncü seferinden sonra da önceki ilk iki seferinde olduğu gibi Merâkeş'e döndü. Bu başarılarından sonra, çok ihtiyarlamış olduğu hâlde, Endülüs idaresine bir intizam vermek üzere, iki oğlu Ebu't-Tâhir Temim ve Ebu'l-Hasan Ali ile birlikte, dördüncü defa olarak, İspanya'ya geçti (1103). (Ebu Halil, 1980, s. 69-72) Kurtuba'da kumandan, vali ve kabile reislerini toplayarak onlara oğlu Ali'yi veliaht tayin ettiğini açıkladı ve ona biat etmelerini istedi. (Zilhicce 496 =Eylül 1103). (Nasrullah, 1985, s. 145) Yusuf b. Tâşfin'in beş oğlu ve üç kızı vardı. En büyük oğlu Ebubekir olmasına rağmen o, Ali'yi tercih etti. (İnan, 1990, s. 45)

Ali b. Yusuf'u veliaht olarak bıraktıktan sonra Yusuf b. Tâşfin Endülüs'ün idaresi hususunda önemli tedbirler aldı. Bütün vali ve kadıların Lemtüne kabilesinden olmalarını emretti. Endülüs'te 17.000 mevcutlu bir ordunun muhtelif mühim mevkilere dağıtılmak sureti ile daima hazır tutulmasını ve bunların 7 binini İşbiliye'ye, binini Kurtuba'ya, binini Gırnata'ya, 4 binini Endülüs'ün doğusuna ve geri kalan 4 bininin de sınır kalelerine yerleştirilmesini istedi. Hristiyanların harp tabyası ile daha

yakından ünsiyet peyda etmiş olmaları dolayısı ile hudut boylarının muhafazası vazifesinin Endülüs'lülere verilmesini emretti. (İnan, 1990, s. 46) Taifeden geride kalan Saragosta'da hüküm süren Beni Hûd ile dostane münasebetlere devam edilmesini tavsiye ederek, Mağrib'e döndü ve kısa bir müddet sonra yüz yaşında olduğu halde öldü (3 Muharrem 500=4 Eylül 1106). (Nasrullah, 1985, s. 149-150) (el-Halife, 2004, s. 259) (Hasan, 1980, s. 31-32) (Abdülhamid, 1994, s. 477)

Yusuf b. Tâşfin'in faaliyetleri ve fetihleri onu, tarihin seyri üzerinde çok müessir bir kişi haline getirdi. Kuzey Afrika'da ve Mağrib'de meydana gelen bu değişikliklerin ilk tohumunu atan kendisi olmamakla beraber, siyaseten parçalanmış, asayişini tamamıyla bozulmuş olan bu ülkede, büyük bir devlet kurdu. Yeni bir hükümet merkezi kurarak Müslümanların elinden çıkmak üzere bulunan Endülüs'ü kurtardı ve bir fâtihi sıfatı ile büyük şöhret kazandı. (Hasan, 1980, s. 31) Bu sebeple Endülüs emirlerine karşı gösterdiği şiddete rağmen, İslam âlemi, kendisine büyük bir mücahit ve asileri yola getiren büyük bir hükümdar nazarı ile baktı. Bir rivayete göre, el-Gazzâlî dahi, Yusuf'un şöhretinin tesiri altında kalarak, Mağrib'e gitmek istemiş, hatta bu gaye ile İskenderiye'ye kadar gelmiş, fakat burada öldüğünü haber aldığından, bu fikrinden vazgeçmiş idi. Atlas Okyanusu'ndan Mısır'ın siyasi hudutlarına, Akdeniz'den Niger havzasına, İspanya'da da Ebro nehrine kadar uzanan büyük bir devlet kurdu. Zamanında aşar, hediye, hibe ve harp ganimetlerinden başka, gümrük veya herhangi bir vergi alınmıyordu. Buna rağmen devlet hazinesinde büyük bir servet birikmiş idi. Bununla beraber ülkesine yaydığı adalet ile de haklı bir şöhret te'min etti. (İnan, 1990, s. 50-51)

7. SONUÇ

Murâbitlar, Abdullah b. Yasin'in kurduğu ribatlar ve burada yetiştirdiği mücahitler eliyle teşekkül etmiş bir devlettir. Kısa zaman içinde buldukları coğrafyada siyasi birliği sağlayan Murâbitların altın çağını yaşadığı dönem, Yusuf b. Tâşfin'in emirliği dönemidir. Onun devlet başkanı olmasıyla birlikte devlet büyük fetihler gerçekleştirmiştir. Aynı süre zarfında Endülüs'te Müslümanlar aleyhine yaşanan gelişmeler ve tavâifu'l-mülûk yöneticilerinin Yusuf'dan yardım istekleri onu Endülüs ile yakından ilgilenmeye mecbur kılmıştır.

Hristiyanlar karşısında Taife emirlerinin kişisel yetersizlikleri ve kusurları Endülüs'teki Müslüman varlığını tehdit eder noktaya getirmişti. Ayakta kalmaya çalışanlar ise ya Hristiyanlara haraç ödüyor veya onlarla iş birliği yapıyorlardı. Taife emirlerinin ellerinde düşmanlarına karşı kullanabilecekleri güçlü orduları yoktu. Diğer taraftan VI. Alfonso meydana getirdiği büyük orduları ile Müslüman şehirlerini birer birer ele geçirmekteydi. Bu şartlar altında Taife emirleri Murâbitlara başvurmaktan başka çare bulamadılar.

Dini hassasiyeti yüksek olan Yusuf b. Tâşfin, Endülüs'ten kendisine yapılan davete hemen icabet ederek Müslümanların onlarca yıldır özlemini çektikleri büyük bir zaferi Zalleka'da elde etti. Bu zafer, başta Endülüs olmak üzere tüm İslam aleminde büyük mutluluklara vesile oldu. Endülüs'e geçen Yusuf, Hristiyanlara büyük bir darbe vurmakla beraber buradaki Müslümanların parçalanmışlığına da şahit olmuş oldu. Bundan dolayı Taife emirlerine aralarındaki düşmanlıklara son vererek bir ve beraber olmalarını tavsiyesinde bulundu. Fakat neredeyse kronikleşmiş olan bu husumetlerin ortadan kalkması mümkün gözüküyordu. Bundan dolayı Endülüs'lü ilim adamları Yusuf b. Tâşfin'e tavâifu'l-mülûk yönetimine son vererek Endülüs'ün yönetimini üstüne almasını istediler. Devrin büyük alimlerinden Gazzâlî ve İbn Ebû Rendeka et-Turtûşî'den aldığı fetvalarla Yusuf bu isteği de gerçekleştirdi.

Endülüs yönetiminin böylece Murâbitlar tarafından ele geçirilmesi, her bakımdan medeni ve muasır bir devletin kendisinden kültür ve medeniyet bakımından daha aşağı olan bir yapının egemenliğine girmesine sebep oldu. Bu sonucun ortaya çıkması ise büyük savaşların ve büyük ölümlerin akabinde meydana gelmedi. Endülüs'ün içinde bulunduğu siyasi ve askeri durum ve özellikle Haçlı ittifakının emirlikler üzerinde oluşturduğu psikoloji, Murâbitların işini kolaylaştırdı. Müslüman emirlikler için büyük bir tehdit unsuru haline gelen ve soykırım uygulayan Hristiyanları durdurabilmek, Taife sultanlarının yapabilecekleri bir durum değildi. Bundan dolayı "deve çobanı olmayı domuz çobanı olmaya tercih etmek" zorunda kalmaları gerçek durumu ifade ediyordu.

Murâbitlar'ın Endülüs'teki hâkimiyeti yarım asırdan fazla devam etmiş, bu sürenin ilk yirmi beş yılında istikrar sağlanmış ve Hristiyan krallıklara karşı önemli başarılar elde edilmiştir. Yusuf b. Tâşfin ve oğullarının faaliyetleri Endülüs'teki İslam varlığının uzun bir süre daha devam etmesini

sağlamıştır. Bundan dolayı Yusuf b. Taşfin sadece Murâbitlar için değil aynı zamanda Endülüs ve İslam tarihi için de önemli bir tarihi şahsiyettir.

KAYNAKÇA

- A. Salim. (tarih yok). Tarihu'l-Mağrib fi'l-Asri'l-İslami. İskenderiye.
- Abdullah, E. (1955). et-Tıbyan. Kahire: e. Levi-Provençal.
- Abdülhamid, S. Z. (1994). Tarihu'l-Magribi'l-Arabi (Cilt 3). İskenderiye: Münşetü'l-Maârif.
- Adıgüzel, A. (2012). Abdullah b. Yasin ve Murabitlar Hareketi. İslami İlimler Dergisi(13), 49-68.
- Algül, H. (1991). İslam Tarihi (Cilt III). İstanbul.
- Altundağ, Ş. (1979). Murâbitlar. İslam Ansiklopedisi (Cilt 8, s. 580-586). içinde İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Bedr, A. (1983). Tarihu'l-Endelüs (Tavaif). Dimeşk.
- Brignon, J. (1987). Murabitlar. K. Seyithanoğlu (Dü.) içinde, Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi (Cilt 5, s. 331-339). İstanbul: Çağ Yayınları.
- Brockelmann, C. (2002). İslam Ulusları ve Devletleri Tarihi. (N. Çağatay, Çev.) Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Doutte, E. (1978). Abdullah b. Yasin. İslam Ansiklopedisi (Cilt 1, s. 44). içinde İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Dozy, R. (1913). Spanish Islam. London: Chatto Windus.
- Ebu Halil, Ş. (1980). ez-Zellaka bi-Kıyadeti Yusuf b. Taşfin. Şam: Daru'l-Fikr.
- el-Abbadî, A. M. (tarih yok). Dirasat fi Tarihi'l-Mağrib ve'l-Endelüs. İskenderiye.
- el-Bekrî, E. U. (tarih yok). el-Mağrib fi Zikri Biladi İfrikıyye ve'l-Mağrib. el-Mesâlik ve'l-Memâlik. içinde Kahire: Dâru'l-Kitâbi'l-İslâmî.
- el-Halife, H. M. (2004). İntisaratü Yusuf b. Taşfin. Kahire: Meketebetü's-Sahabe.
- el-Himyeri, İ. A.-M. (1980). er-Ravdu'l-Mi'tar fi Haberi'l-Aktar (2 b., Cilt 1). Beyrut: Müessesetü Nasır li's-Sekafeti.
- en-Nasırı. (tarih yok). el-İstiksâ li-Ahbâri Düveli'l-Mağribi'l-Aksâ (Cilt II). Darü'l-Beyda.
- Eşbah, Y. (1996). Tarihu'l-Endelüs (8 b., Cilt 1). (M. A. İnan, Çev.) Kahire: Mektebetü'l-Hancı.
- Hammade, M. M. (1986). el-Vesaiku's-Siyasiyye ve'l-İdariyye. Beyrut.
- Hasan, H. A. (1980). el-Hadaratü'l-İslamiyye fi'l-Mağribi ve'l-Endelüs (1. Baskı b.). Kahire: Mektebetü'l-Hancı.
- İbn Ebi Zer, E.-H.-F. (1843). el-Enisü'l-Mutrib bi-Ravdi'l-Kırtas fi Ahbari Müluki'l-Magrib ve Tarih-i Medîneti Fas. Upsaliae: Dâru't-Tabaati'l-Medresiyye.
- İbn Haldun, A. (2000). Kitabu'l-İber ve Divanu'l-Mübtedei ve'l-Haber (Cilt VI). Beyrut: Daru'l-Fikr.
- İbn İzari, E. (1983). el-Beyanu'l-Muğrib fi Tarihi'l-Endelüs ve'l-Mağrib. Beyrut: E. Levi Provençal-G. S. Colin.
- İbnu'l-Hatib, M. b. (1956). A'malu'l-A'lam. Beyrut: E. Levi-Provençal.
- İbnu'l-Kattan. (1964). Nazmu'l-Cum'an fi Ahbari'z-Zaman. Rabat.
- İbnü'l-Esir. (1987). el-Kamil fi't-Tarih (Cilt VIII). Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- İbnü'l-Kerdebus, E. M. (1971). Tarihu'l-Endelüs. Madrid: A. M. el-Abbadî.
- İnan, M. A. (1990). Devletü'l-İslam fi'l-Endelüs (2 b.). Kahire: Mektebetü'l-Hancı.
- Kennedy, H. (1996). Muslim Spain and Portugal. Singapore.

Mahmud, H. A. (1956). Kıyamu Devleti'l-Murabitin. Kahire: Daru'l-Fikri Arabi.

Nasrullah, S. A. (1985). Devletü'l-Murabitin fi'l-Magrib ve'l-Endelüs. Beyrut: Dârü'n-Nehdati'l-Arabiyye.

Nüveyri, Ş. A. (2002). Nihayetü'l-Ereb fi Fünuni'l-Edeb (Cilt 24). Kahire: Dâru'l-Kütübi ve'l-Vesaiki'l-Kavmiyye.

Özaydın, A. (1988). Abdullah b. Yasin. İslam Ansiklopedisi (Cilt 1, s. 142). içinde İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

Özdemir, M. (1994). Endülüs Müslümanları: siyasi tarih (Cilt 1). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.

Yiğit, İ. (2006). Murâbitlar. İslam Ansiklopedisi (Cilt 31, s. 152-155). içinde İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

Zirikli, H. (2002). el-A'lâm (15 b.). Daru'l-İlmi li'l-Melayin.

